

14. Участники “Недели русского языка” в Харькове заявили об этноциде на Украине [Электронная версия] // Официальный сайт общественного объединения “За культурно-языковое равновесие”.
15. Фролов К. Замалчиваемая дата – десятилетие Харьковского Собора Украинской Православной Церкви Московского Патриархата / К. Фролов // Информационно-аналитический бюллетень Института стран СНГ. – 2002. – № 53. – С. 29.

Статья посвящена изучению вопроса положения россиян и развития русского языка и культуры в Харькове в начале 2000-х гг. Рассмотрена региональная Программа развития русского языка и культуры, особенности ее реализации в городе. Сделан вывод о стойких позициях русского языка и культуры в регионе и поддержке местной властью их развития.

Ключевые слова: Русское движение, национальное меньшинство, россияне, национальное общество.

The article deals with the investigation of Russian national societies activity in Kharkiv in 2000th. The variety of Russian national societies and the features of their activity are researched. The author concluded that the absence of Russian organizations leaders consolidation was the main reason of their low influence on development of the public life in the region.

Key words: Russian movement, national minority, Russians, national organization.

УДК 94 (477): 342.33
ББК 63.3 (4 Укр) 63

Сергій Адамович

ПОЛІТИЧНА БОРОТЬБА В УКРАЇНІ ЗА ПЕРЕРОЗПОДІЛ ПОВНОВАЖЕНЬ МІЖ ГІЛКАМИ ВЛАДИ В 1999–2004 рр.

У статті проаналізовано боротьбу еліт за перерозподіл владних повноважень між Президентом України і Верховною Радою України, а також суперництво регіональних еліт за більшу самоврядність областей. Автор стверджує, що проекти конституційних реформ у 1999–2004 рр. не передбачили нових державних структур, а були ресурсом для боротьби за владу.

Ключові слова: влада, двопалатний парламент, конституція, регіональні еліти, законопроект, адміністративно-територіальна реформа, референдум, опозиція.

Становлення незалежної України супроводжувалося боротьбою за розподіл владних повноважень між виконавчою й законодавчою владою, свої права відстоювали місцеві громади та регіональні політичні представництва. Визнання й гарантування місцевого самоврядування в нормах Конституції 1996 р. не вирішило остаточно питання розподілу функцій між державними органами влади й представництвами інтересів місцевих громад, а також не створило фінансову базу під місцеве самоврядування.

Спроби неупередженого об’єктивного аналізу процесів боротьби за владні повноваження між гілками влади та територіальними представництвами в умовах становлення незалежної України в українській науковій думці здійснили В.Авсеєвич, О.Андрощук, В.Кампо, С.Кульчицький, В.Литвин, М.Михальченко, А.Полешко, С.Телешун, М.Томенко.

Попри окремі спроби наукового дослідження становлення владних інститутів в Україні, в історіографії ще не проведено детального аналізу причин і наслідків боротьби за владні повноваження в період 1999–2004 рр. У зв’язку із цим автор ставить завдання проаналізувати в статті боротьбу за перерозподіл владних повноважень в Україні в контексті президентських виборів 1999 і 2004 рр. та вимог регіональних політичних еліт надати більші повноваження місцевому й регіональному самоврядуванню.

Прийняття в 1996 р. Конституції України остаточно визначило унітарний статус Української державності, і подальші пропозиції щодо вдосконалення Основного Закону у сфері державного устрою та адміністративно-територіального поділу країни значною

мірою стосувалися тільки введення двопалатного парламенту та надання реальних повноважень місцевому самоврядуванню. Контент-аналіз преси засвідчив, що після прийняття Конституції України питання територіальної організації в ЗМІ майже не обговорювалися [12, с.466].

Натомість переважна більшість представників влади й опозиції вважала, що систему влади необхідно змінювати. Про це свідчили соціологічні опитування й науково-практичні конференції, дискусії в законодавчій і виконавчій владі.

В умовах наближення президентських виборів 1999 р. Л.Кучма вирішив скористатися суспільними настроями заради збільшення власних повноважень і врахування амбіцій регіональних еліт. 19 березня 1999 р. він, виступаючи в палаці “Україна” з програмною промовою “Україна 2010” на загальнонаціональному форумі єднання демократичних сил, ініціював перетворення Верховної Ради України на двопалатний парламент і введення справжньої регіональної політики. Висловлювалися думки, що треба зменшити депутатський корпус принаймні на третину, створити вищу палату, змінити обласний адміністративний поділ і замінити його більшими одиницями (землями, краями чи регіонами) [4, с.8].

На президентських виборах 1999 р. Л.Кучма виступив за гармонізацію відносин держави з територіальними громадами через “децентралізацію повноважень центру до регіонів, у центральних органах влади залишаються лише стратегічно важливі напрями життєдіяльності держави – безпека, оборона, енергетика, транспорт, зв’язок, екологія, міждержавні відносини, решта питань вирішується безпосередньо на місцях”. Президент виступив за впровадження нового принципу формування бюджету – не “згори донизу”, а “знизу догори”, надання місцевим органам влади права законодавчої ініціативи, яка б мала не лише суто рекомендаційний характер, а права самостійного формування бюджетної політики [23, с.13]. Відзначимо, що плани передання законодавчих функцій місцевим органам влади наближали б державний устрій до федеративного.

Президент також виступав за утвердження муніципальної власності: передачу основних фондів міст у муніципальну власність – територій, будівель, інших об’єктів господарської діяльності, що не входили до стратегічної державної інфраструктури [23, с.13]. Акцентування Л.Кучмою на необхідності вироблення регіональної політики могло відбутися також унаслідок тиску з боку регіональних еліт, що домагалися більших повноважень. Аналітики вважали, що ідея регіонів дозволяла Л.Кучмі, з одного боку, зберегти жорстко директивну, монополізовану економіку й політичну систему, а з другого – створити ілюзію множинності й конкурентності влади [3, с.4].

Утворена в липні 1999 р. Спілка лідерів місцевих регіональних влад України мала стати “механізмом для розробки і реалізації нової регіональної політики і діалогу з усіма значущими політичними силами і гілками влади в державі” [21, с.12]. Напередодні президентських виборів 1999 р. Спілка виступила зі зверненням, у якому ініціювала всеукраїнський референдум, що мав легітимувати створення верхньої палати парламенту й представників регіонів і місцевого самоврядування та формування постійної депутатської більшості [14, с.12].

Решта претендентів на найвищу посаду країни (Н.Вітренко, М.Грабар, Ю.Костенко, В.Кононов, Є.Марчук, О.Мороз, В.Олійник, В.Онопенко, О.Ржавський, О.Ткаченко) відстоювали необхідність збереження унітарності України із широкими повноваженнями регіонів. Лише програма лідера Слов’янської партії О.Базилука пропонувала “розумний федералізм” [1, с.196].

Незадовго до першого туру президентських виборів 1999 р. у телепередачі “Епіцентр” 17 жовтня Л.Кучма знову заявив, що Україні потрібен двопалатний парламент. Одним із перших на цю заяву відреагував народний депутат Б.Беспалий. “Те, що двопалатність – відволікаючий маневр, зрозуміло, але не тільки відволікаючий! Кучмі потрібен парламент не стільки двопалатний, скільки кишеньковий...” [8, с.74].

Відзначимо, що процес унесення змін до Основного Закону України започаткували опозиційні до Президента народні депутати України, які, використовуючи своє право законодавчої ініціативи, 1 липня 1999 р. подали до Верховної Ради України законопроект про внесення змін до Конституції України, який позбавляв Президента частини повноважень [19, с.99]. Як згадує тодішній голова Верховної Ради України О.Мороз, відразу після виборів 1999 р. також був підготовлений ним “проект змін до Конституції, що передбачав перерозподіл влади між президентом, парламентом і урядом, та її переміщення більшою мірою “вниз”, під контроль громад” [13, с.8].

Після президентських виборів 1999 р. певні політичні сили та регіональні еліти виступили з пропозиціями щодо перерозподілу повноважень між центром і регіонами у фінансовій, економічній і політичній сферах на користь регіонів. Ідеться, насамперед, про Спільку лідерів місцевих регіональних влад, яка свої пропозиції виклала в проекті Концепції державної регіональної політики України. Згодом проекти концепції підготували Фонд підтримки місцевого самоврядування України та Комісія з питань підготовки концепції, створена Президентом України [9, с.158].

З 1999 р. до 2001 р., крім Л.Кравчука, за проведення реформи відповідали віцепрем'єр-міністр С.Тігіпко, перший віцепрем'єр-міністр Ю.Єхануров, глави адміністрації Президента Є.Кушнарьов, М.Білоблочкий, знову Ю.Єхануров, В.Литвин. У жовтні 1999 р. прем'єр-міністр України В.Пустовойтенко навіть узяв на себе сміливість заявити, що адміністративно-територіальна реформа буде проведена до 20 листопада 1999 року [2, с.10].

У січні 2000 р. Президент продовжив утілення своїх ініціатив щодо реформування органів влади й призначив своїм указом усенародний референдум за народною ініціативою, який був проведений 16 квітня 2000 р. У пункті 2/5 бюлетеня значилося: “Чи підтримуєте Ви необхідність двопалатного парламенту в Україні, одна з палат якого представляла б інтереси регіонів України і сприяла б їх реалізації, та внесення відповідних змін до Конституції України і виборчого законодавства?” [4, с.9]. Президент пропонував зменшити кількість депутатів Верховної Ради України з 450 до 300. Нижча палата мала називатися Державні збори, куди депутати обиралися б за партійною системою на пропорційній основі. Вищу палату називали б Радою регіонів, що складалася б з 83 послів із 27 територіальних одиниць – 24 областей, Кримської автономії, округів Київ та Севастополь. Тобто до Ради регіонів уходило б по 3 депутати з кожного регіону та колишній президент Л.Кравчук [4, с.9].

На референдумі також з'ясовувалися позиції громадян щодо доповнення Конституції України положеннями про дострокове припинення Президентом України повноважень Верховної Ради України в разі, якщо вона протягом одного місяця не зможе сформувати постійно діючу парламентську більшість або затвердити протягом трьох місяців Держбюджет, про вилучення з Конституції норми, що народні депутати України не можуть бути притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані. За ці пропозиції громадяни України проголосували схвально: було подано залежно від пропозиції 81%, 68–69%, 91% голосів від тих, хто взяв участь у референдумі [19, с.99].

На думку дослідника В.Горбача, Л.Кучма був принциповим прихильником ідеї двопалатності, що виявлялося в систематичних спробах нав'язати суспільству й політичному класу України двопалатну парламентську систему без огляду на те, чи контролював Президент вищий законодавчий орган держави, чи ні [5, с.15]. Він розглядав бікамералізм як інструмент обмеження й стримування парламенту загалом та опозиції зокрема. З іншого боку, пропозиція створити верхню палату як інститут представництва інтересів регіонів зовні виглядала як форма компромісу з регіональними елітами й була принадою для них, особливо для депутатів-мажоритарників [24, с.14].

Виходячи з потреби внесення комплексних змін до Конституції України, Президент 29 травня 2000 р. видав указ, яким передбачав створення конституційної комісії з розробки пакета відповідних змін до Основного Закону України. Конституційна комісія мала визначитись із принципами та порядком формування двопалатного парламенту, оптимальним визначенням поняття “постійно діюча парламентська більшість”, із переглядом змісту депутатського імунітету, кількістю парламентаріїв та ін. [19, с.100].

Президент України подав до Верховної Ради законопроект “Про внесення змін у Конституцію України за результатами всеукраїнського референдуму за народною ініціативою”. Водночас частина народних депутатів розробила альтернативний законопроект “Про зміни до Конституції України за результатами всеукраїнського референдуму 16. 04. 2000 року” [19, с.99].

До середини 2002 р. пропрезидентські сили за інерцією продовжували говорити про внесення змін до Конституції за результатами всеукраїнського референдуму 2000 р., тоді як опозиція заявляла про необхідність обмеження влади Президента та перерозподіл владних повноважень на користь парламенту, який передбачав перехід до парламентсько-президентської форми правління [8, с.295].

Однак Президент України у зверненні до українського народу 24 серпня 2002 р. запропонував прискорити процес внесення змін до Конституції України. 6 березня 2003 р. він подав і зареєстрував у Верховній Раді України проект Закону “Про внесення змін у Конституцію України” з винесенням його на всенародне обговорення в березні–травні 2003 р. [19, с.106]. А в телезверненні Президент сказав: “Час для спільної роботи було втрачено. Водночас ризикувати майбутнім політичної реформи, майбутнім країни я – як Президент – не хочу і не буду. Саме тому я вирішив вивести обговорення реформи з кола протистояння полярних політичних сил. Якщо політики не можуть домовитися, арбітром має стати весь народ...” [10, с.8–9]. Це стало несподіваним поворотом в історії з імплементації результатів референдуму 2000 р., оскільки Президент виступив за перехід до іншої системи – парламентсько-президентської республіки [8, с.113].

Згідно із законопроектом від 6 березня 2003 р. передбачалося, що Верховна Рада України складатиметься з Палати регіонів та Державних зборів. Конституційний склад Державних зборів – триста народних депутатів, які мали б обиратися за законом на пропорційній основі. До Палати регіонів збиралися б по три представники від АРК, областей, міст Києва та Севастополя (81 особа).

За Палатою регіонів передбачалися основні контрольні функції парламенту, зокрема контроль за виконанням Держбюджету й діяльністю Кабінету Міністрів, а також право накладати вето на закони, прийняті Державними зборами; кадрові функції, а саме: призначення всіх посадових осіб від парламенту, за винятком членів уряду [6, с.13–14]. Палата регіонів могла також достроково припинити повноваження Верховної Ради АРК за наявності порушень Конституції України або законів України й призначити чергові вибори до органів місцевого самоврядування. Натомість Державні збори мали приймати закони, затверджувати загальнодержавні програми, призначати за поданням Президента України Прем’єр-міністра України й інших членів Кабінету міністрів України, а також призначати вибори Президента України [16, с.15–17].

До повноважень Верховної Ради України, здійснюваних на спільних засіданнях її палат, належало: внесення змін до Конституції; визначення засад внутрішньої й зовнішньої політики; прийняття законів про державний бюджет України, про регламент Верховної Ради України, про державні символи; затвердження законом переліку об’єктів права державної власності, що не підлягають приватизації; Конституції АРК; розгляд міжнародних питань включно з оголошенням за поданням Президента України стану війни та укладення миру; призначення всеукраїнського референдуму; схвалення програми діяльності Кабінету міністрів України; затвердження указу Президента про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні, про загальну чи часткову мобілі-

зацію, оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації; усунення Президента України з поста в порядку імпічменту [16, с.14–15].

Президент, згідно з проектом, міг достроково припинити повноваження Державних зборів, якщо протягом одного місяця не сформовано постійно діючу парламентську більшість, протягом 60 днів після відставки уряду не сформовано персональний склад Кабінету міністрів, який призначається Державними зборами, або якщо до 1 грудня не затверджено Держбюджет на наступний календарний рік. Водночас Президент не міг розпустити Палату регіонів [6, с.14]. Розгляд законів ще в Палаті регіонів значно продовжував й ускладнював законодавчий процес. Проте це необов'язково привело б до покращення якості законодавчої роботи [24, с.19].

Президент Л.Кучма пропонував пропорційну виборчу систему, але тільки для нижньої палати парламенту. Що ж до виборів Палати регіонів, то Президент узагалі замовчував питання виборчої системи. В.Горбач припускає, що коли Президент говорив про трьох представників від кожного регіону, він мав на увазі голову облдержадміністрації, якого він призначав, голову обласної ради, якого обирав місцевий “адмінресурс”, та місцевого голову обласного центру, на вибори якого теж вирішальний вплив мав політичний режим [6, с.14].

Ретельний аналіз президентського законопроекту показував, що запропонований у ньому розподіл повноважень між нижньою палатою й Палатою регіонів фактично зводив нанівець законодавчу й політичну роль нижньої палати, ставив її в залежність від поведінки колег-регіоналів [24, с.12].

19 червня 2003 р. Президент України представив парламенту оновлений законопроект “Про внесення змін до Конституції України”. Разом із цим частина народних депутатів України, опозиційних до президентської влади, підготувала альтернативний законопроект [19, с.101]. Обидва законопроекти ставили за мету змінити існуючу в Україні модель державного правління, здійснивши перехід від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської республіки.

Порівняння пропозицій президентського й парламентського законопроектів про внесення змін, що стосувалися аспектів територіального устрою України і місцевого самоврядування, свідчило, що в парламентському законопроекті їм було приділено більше уваги. У ньому уточнювалося визначення “місцевого самоврядування”, сформульовано поняття “громада”, передбачено установити законом розмежування повноважень між державою та місцевим самоврядуванням, підстави й порядок взаємного делегування повноважень тощо [19, с.101].

У свою чергу, регіональні еліти намагалися використати всеукраїнський референдум 16 квітня 2000 р. для розширення своїх прав як у регіонах, так і в центрі. Після заяви Спілки лідерів місцевих регіональних влад України “Про позицію щодо конституційного процесу в Україні” стало очевидним, що певні регіональні еліти хочуть перейти від системи державного управління регіонами до регіонального управління державою [9, с.159].

Існувало два протилежні варіанти вирішення даного питання, запропоновані регіоналістами й парламентаристами або прихильниками чинної конституційної моделі державного устрою. Ідея регіоналізації верховної влади, але “за умови збереження її унітарного характеру” (створення верхньої палати парламенту, посилення ради регіонів при Президентові України тощо), базувалася на гіпотезі, що центр нібито не здатний ефективно керувати регіонами й тому має передати їм частину повноважень [22, с.13].

Зі свого боку парламентаристи перспективи розвитку взаємовідносин центру й регіонів убачали на шляху демократизації регіонів (“регіони демократичної держави”). Причини суперечностей у взаємовідносинах центру та регіонів вони пояснювали бюрократизмом, корупцією, безвідповідальністю, непотизмом регіональних органів влади.

На їхню думку, спочатку повинні були змінюватися не відносини центру й регіонів, а самі органи влади регіонів [9, с.160].

Пошук можливої концепції майбутніх змін здійснювала створена у 2000 р. відповідно до указу Президента України комісія з питань адміністративно-територіального устрою під керівництвом глави Адміністрації Президента В.Литвина. Президент поставив завдання: підготувати пропозиції для приведення у відповідність до Конституції України мережі сіл і селищ міського типу, а також системи рад у населених пунктах. Члени комісії також були зобов'язані вивчити можливості укрупнення сільських територіальних громад, організувати вивчення іноземного досвіду у формуванні системи адміністративно-територіального устрою й вирішення проблем у цій сфері, а також провести експертизу проектів нормативних актів, що стосувалися питань адміністративно-територіального устрою. Але держава прагнула реформувати управління лише на певних територіях – на рівні сільських громад, у крайньому разі – районних центрів, не зачіпаючи самоврядування на обласному рівні [15].

Однак аналіз Концепції державної регіональної політики, затвердженої Указом Президента України від 25 травня 2001 р., і проекту Концепції державної регіональної політики України, затвердженого II Всеукраїнським з'їздом Спілки лідерів місцевих та регіональних влад України 9 вересня 2000 р., свідчить, що в авторів цих документів було прямо протилежне бачення територіальної організації влади. Перші вибудовували регіональну політику на засадах незмінності конституційних засад організації влади на місцях у напрямі підвищення ролі та відповідальності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за вирішення покладених на них функцій. Спілка ж пропонувала кардинальну модернізацію існуючої моделі організації публічної влади, що потребувало внесення змін до Конституції та законів України. Реформування системи територіальної організації влади передбачало суттєве підвищення ролі місцевого самоврядування, яке мало перебрати на себе функції місцевих державних адміністрацій [11, с.304–305].

У 2002 р. Кабінет Міністрів України розглянув проект Концепції удосконалення адміністративно-територіального устрою України, який передбачав законодавче врегулювання правового статусу адміністративно-територіальних одиниць, порядку вирішення питань у сфері адміністративно-територіального устрою, приведення мережі селищ міського типу та селищ відповідно до Конституції України, визначення меж адміністративно-територіальних одиниць, винесення їх у натуру, вирішення питань з розташування на території міст інших міст, а також сіл, селищ як окремих адміністративно-територіальних одиниць (станом на 2002 р. понад 50 міст мали населення менше 10 тис. чол., тобто нижче загальновизнаного критерію, а близько 20 міст – узагалі до 2,5 тис. чол. Натомість Велика Ялта включала в себе 30 селищ міського типу. Зі 167 міст загальнодержавного й обласного значення 83 мали у своєму складі інші населені пункти, із 280 міст районного значення до 109 входили 218 селищ міського типу та 91 селище) [20, с.8–10].

Цей проект передбачав продовження широкого обговорення Концепції та заходів, спрямованих на її реалізацію, аж до 2010 р. Разом із тим уряд, розробивши зазначену вище Концепцію, демонстрував своє небажання обговорювати варіант перерозподілу регіонів базового рівня.

У складі апарату Кабінету Міністрів України у 2003 р. діяв відповідний структурний підрозділ. Главою держави було запроваджено посаду уповноваженого Президента України з питань адміністративної реформи. Але така розпорошена діяльність не була ефективною [7, с.7].

Уряд В.Януковича у 2003–2004 рр. також розробляв Державну стратегію регіонального розвитку до 2011 р. як складову Стратегії економічного й соціального розвитку держави [18, с.В2]. Це було пов'язано з тим, що по регіонах України були неви-

правдані відмінності в темпах росту промисловості, сільського господарства й будівництва.

Одночасно політичні сили прагнули використати майбутні конституційні зміни у власних інтересах. У межах ініційованої політреформи проти спроб запровадити виборність голів облдержадміністрацій серед парламентських партій виступив тільки політичний Блок Ю.Тимошенко. Блок “За єдину Україну”, “Наша Україна”, Комуністична партія України та Соціалістична партія України були категорично “за”, СДПУ(о) також “за”, але з вимогою відкласти це питання. Проте така одноставність пояснювалася схильністю лідерів партій розглядати обласне керівництво передусім як інструмент адміністративного ресурсу на майбутніх президентських виборах [17, с.3].

У підсумку плановані конституційні зміни були використані політичними силами, щоб досягнути компромісу під час Помаранчевої революції в листопаді–грудні 2004 р. Проте зміни в Конституції України, які були проведені в результаті політреформи в грудні 2004 р., не створили принципово нових інститутів місцевої та центральної системи управління, а лише перерозподілили владу на користь парламентсько-президентської республіки. Пропозиції парламентського законопроекту, що стосувалися місцевого самоврядування, у Законі України “Про внесення змін до Конституції України” від 8 грудня 2004 р. узагалі не були враховані.

Політреформа 2004 р. ініціювала протистояння між гілками влади, яке в підсумку привело до розуміння політичною елітою України необхідності прийняття нової Конституції чи редагування чинної. У свою чергу проведення адміністративно-територіальної реформи зіштовхувалося з відсутністю політичної волі у вищого керівництва країни, нестачею необхідних коштів, опором регіональних еліт, які боялися втратити владу, та побоюваннями націонал-демократів, що територіально-адміністративна реформа надасть ширші можливості для сепарування й автономізації окремих регіонів країни. Перспективи подальших досліджень політичної історії незалежної України вбачаємо в детальному вивченні всіх чинників, що мали вплив на становлення владних органів України та формування єдиної нації.

1. Андрощук О. Конструювання територіального устрою України: від проектів до спроб реалізації (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) / О. Андрощук // Регіональна історія України : зб. наук. ст. Вип. 1. – 2007. – С. 187–202.
2. Балан С. Федерация: конец Украины или фундамент ее стабильности? / С. Балан // Ракурс-плюс. – 2006. – 24 мая. – С. 10.
3. Бахтеев Б. Удельные княжества кланов – удобные “субъекты демократии” / Б. Бахтеев // Вечерние Вести. – 2001. – 5 декабря. – С. 4.
4. Бей О. Регіоналізм як єдність у різноманітності. До питання деволюції владних структур України / О. Бей // Політика і час. – 2003. – № 5. – С. 7–14.
5. Горбач В. Парламентський бікамералізм та українська політична реальність / В. Горбач // Політичний календар. Інформаційно-аналітичний огляд. – 2003. – № 2. – С. 15–20.
6. Горбач В. Політична реформа, яка потрібна Україні, й політична система, яка потрібна Президенту / В. Горбач // Політичний календар. Інформаційно-аналітичний огляд. – 2003. – №1. – С. 9–19.
7. Дьомін О. Роль адміністративної реформи у державотворенні на сучасному етапі / О. Дьомін // Право України. – 2003. – № 5. – С. 3–7.
8. Еволюція влади [літопис новіт. історії України, 1991–2007 рр.] / А. Горлов, В. Королюк, С. Лавренюк, Ю. Шевчук. – К. : Київська правда, 2008. – 552 с.
9. Кампо В. Взаємовідносини центру і регіонів у світлі концепції демократизації регіональної влади в Україні / В. Кампо // Концептуальні засади реформування політичної системи в Україні. Стан і перспективи розвитку політичних наук : матеріали “круглого столу”, Київ, 13 квіт. 2001 р. / за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К. : В-во УАДУ, 2001. – С. 157–162.
10. Королюк В. Політреформи над президентським кріслом / В. Королюк // Голос України. – 2007. – 2 жовтня. – С. 8–9.
11. Малиновський В. Я. Трансформація територіальної організації влади України в контексті світового досвіду / В. Я. Малиновський // Розвиток демократії і демократична освіта : зб. матеріалів ІV міжнар. наук. конф., 28–30 верес. 2006 р. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – С. 303–310.

12. Михальченко М. І. Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи / М. І. Михальченко. – Дрогобич : Відродження, 2004. – 488 с.
13. Мороз О. О. Інтерв'ю для Вас / О. О. Мороз. – К., 2008. – 200 с.
14. Основний закон – не “власність” парламенту. Звернення лідерів місцевих та регіональних влад до народу України // Україна і світ сьогодні. – 1999. – 29 жовтня – 5 листопада. – С. 12.
15. Павленко Ю. Адміністративно-територіальна реформа. Далі буде... / Ю. Павленко. – Режим доступу : <http://www.zn.kiev.ua/ie/print/46242/>.
16. Проект Закону України “Про внесення змін до Конституції України”: На всенародне обговорення. – К. : Преса України, 2003. – 80 с.
17. Рахманін С. Любов по расчету / С. Рахманін // Зеркало недели. – 2003. – 1 лютого. – С. 3.
18. Романюк С. Формула регіонального добробуту / С. Романюк // Єженедельник “2000”. – 2003. – 27 лютого – 3 лютого. – С. В2.
19. Рудик П. А. Аналіз президентських та парламентських альтернативних законопроектів про внесення змін до Конституції України / П. А. Рудик // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки. – 2004. – Вип. 60–62. – С. 99–105.
20. Телешун С. Окремі аспекти реформування адміністративно-територіального устрою в контексті останніх урядових пропозицій / С. Телешун // Право України. – 2003. – № 1. – С. 8–11.
21. Тихонов В. Лідери готові до конструктивної співпраці / В. Тихонов // Україна і світ сьогодні. – 1999. – 29 жовтня–5 листопада. – С. 12.
22. Толстоухов А. Яким бути устрою України у третьому тисячолітті / А. Толстоухов // Україна і світ сьогодні. – 1999. – 29 жовтня–5 листопада. – С. 13.
23. Україна і світ сьогодні. – К., 1999. – 29 жовтня–5 листопада. – С. 13.
24. Фесенко В. Двопалатна Верховна Рада: суспільна потреба чи політична технологія / В. Фесенко // Політичний календар. Інформаційно-аналітичний огляд. – 2003. – № 2. – С. 10–14.

В статті проаналізовано боротьбу еліт за перерозподіл властних повноважень між Президентом України і Верховною Радою України, а також суперництво регіональних еліт з метою розширення самоуправління областей. Автор стверджує, що проекти конституційних реформ у 1999–2004 рр. не передбачували нових державних структур, а були ресурсом для боротьби за владу.

Ключевые слова: *власть, двухпалатный парламент, конституция, региональные элиты, законопроект, административно-территориальная реформа, референдум, оппозиция.*

The article analyses the struggle for redistribution of responsibilities between President and the Verkhovna Rada of Ukraine. The author argues that the 1999–2004 projects of constitutional reforms didn't include any new state structures. They were rather a source of struggle for power.

Key words: *power, two-chamber parliament, Constitution, regional elite, a bill, administrative-territorial reform, referendum, opposition.*